

Undergang: Pesten i Bergamo

*Jens Christian Grøndahl. Weekendavisen
27. marts 2020.*

Militærkøretøjer transporterer ligkister ud af Bergamo, fordi krematorierne ikke kan følge med.

På de norditalienske hospitaler har pandemien udviklet sig til en apokalypse. Italien er i forvejen hårdt prøvet af finanskrisens eftervirkninger, gentagne jordskælv og bølge på bølge af flygtninge og illegale migranter. Læg dertil en korrupt politisk klasse og et sklerotisk statsapparat. Så meget mere grund er der til at solidariser sig med det ubarmhjertigt pressede italienske sundhedspersonale og alle de almindelige italienere, der lige nu prøver at holde modet oppe. Når de sidste døde er begravet, og COVID-19 forhåbentlig er fortid, vil man begynde at søge forklaringer på, hvordan det kunne gå så galt. Man vil drage en lære og forberede sig på næste gang. Der bliver jo en næste gang, så

meget ved vi allerede. Hvad gør den viden ved os? Hvad forandrer den? Ikke siden Den spanske syge for præcis hundrede år siden har en tilsvarende pandemi hærget hele kloden. De, der voksede op mellem de to store krige, har haft en levende erindring om den verdensomspændende massakre. Senere generationer fik lov at leve i tryk forvisning om, at den slags er noget, man bliver vaccineret imod. Jeg har en svag erindring fra begyndelsen af 1960'erne om at stå i kø på Lyngby Rådhus for at få udleveret en sukkerknald vædet med vaccine. Var det mod polio? Vi børn af efterkrigstiden har gået gennem voksenlivet med vores vaccinationsar på skuldrene som besværgende garantimærker. Intet ondt kunne ramme os, det har vi troet på. Imens rullede velfærdsstaten sit bløde væg-til-væg-tæppe ud. Samfundet blev større, både fordi det kunne og ville mere for den enkelte, og fordi der blev mere plads mellem mennesker, fysisk og mentalt. Hjemmene blev større med mere lys og luft, og afstanden voksede. Privatlivets ukrænkelige radius, der samtidig udgør bufferzonen mellem egennytten og forpligtelsen over for alle samfundets ukendte andre. Vi har betalt vores skat, må vi så få ro? I en lang, glidende overgang med så inkongruente størrelser som 9/11, finanskrisen, de smeltende isbjerge, flygtningestrømmene og nu COVID-19 er den selvtilstrækkelige tryghed blevet fortid. På uventede, uvelkomne måder har den ene krise efter den anden mindet os om, at det historiske nu fortsat er et skæbnefællesskab. Ikke et tag-selv-bord for det personlige engagement, middelklasseborgerens grader af god vilje med hensyn til verdens eventuelle forbedring. De kan lade være med at spise alle de bøffer, De vil, afstå fra så mange flyrejser, det skal være, huske at tage lærredsnettet med på indkøb i stedet for med røde kinder at bede om en plasticpose ved kasseslusen. Bundlinjen er, at Australien stod i flammer, lige indtil corona tog over. Det er allerede for sent, vi ved det inderst inde, verden er af lave. Og det er vores egen skyld.

How dare you? Man krymper sig over for en teenager, og det er en del af forandringen. Indtil for lidt siden stormede menneskeheden sin fremtid i møde med den glade forventning, at mulighederne for vækst og fremskridt var ubegrænsede. Kun fantasien satte grænser, som det hed i reklamerne. En generel følelse af nemesis har grebet planetens privilegerede halvdel. Den globale opvarmning ledsages af global pønitense. Der er snart ikke den omlægning af vores forbrugsvaner, vi ikke er parate til at komme for sent med.

DET NÆSTVÆRSTE VED JORDENS UNDERGANG er, at man insisterer på, at den har en mening. Ligesom Det Gamle Testaments ti plager var Guds straf for menneskers synder, fortolkes nutidens menneskefremkaldte naturkatastrofer som en global afstraffelse, vi har nedkaldt over os selv. Greta Thunberg har svovlprædikantens glans i blikket, men hvad indebærer det i kulturel forstand, hvis det forfærdelige, der overgår os, bliver meningsfuldt, fordi det i vores egen forståelse kommer som en velfortjent straf? Gennem historien er dræbende epidemier blevet fortolket som forsynets reaktion på menneskers syndige levned. Det har været en kulturel konstant at se en mening i lidelsen. I dag virker tanken bizar og stødende på de fleste. Er vi blevet mindre kristne? Eller skyldes det, at noget i kristendommen har sat sig igennem på bekostning af noget andet? Kirkerne kommer til at stå tomme denne påske, og for en gangs skyld vil det ikke være et spørgsmål om tilslutning. Den aktuelle kontekst bliver en anledning for hver enkelt til at overveje påskens fortælling. Billederne af militærvogne, der forlader Bergamo lastet med kister, fik mig til at genlæse J.P. Jacobsens novelle om, hvad der sker, da en pestepidemi spreder død, elendighed og rædsel i den norditalienske middelalderby: »Og da Folk fornå det og efterhaanden blev faste i den Tro, at Himlen enten ikke vilde hjælpe eller ikke kunde, da ikke blot lagde de Hænderne i Skødet, sigende, at Alting maatte komme

som det komme skulde, nej, men det var som om Synden fra en dulgt og snigende Sot var bleven en ond og aabenbar, rasende Pest« Først rammer pesten, derpå håbløsheden og efter den opgivelsen, hvorpå Bergamos indbyggere forhærdes: »Luften var fuld af Bespottelse og Ugudelighed, af Fraaderses Stønnen og Drankeres Hyl, og den vildeste Nat var ikke sortere af Uteerlighed end deres Dage var det.« Lidelsen er meningsløs, og meningsløsheden, som kun forstærkes af Guds manglende indgriben, kaster byen ud i nihilisme og selvdestruktion. Mens de døende udstødes, og de endnu ikke smittede skejer ud, får Bergamo besøg af en dyster procession af hulkindede mænd og kvinder bærende på bannere og store, sorte kors. De pisker sig selv til blods med svøber og udviser alle tegn på anger. Byens forbløffede syndere følger nysgerrigt efter dem ind i katedralen, hvor en manisk ung munk holder brandprædiken for de forsamlede. I malende detaljer genfortæller han, hvordan tilskuerne på Golgata hånlige opfordrede Jesus til at frelse sig selv, hvis han virkelig var Guds søn. Munkens version afviger dramatisk fra den, vi kender, for den korsfæstede tager dem på ordet. Skuffet og vred indser han, at menneskene ikke er værd at frelse, hvorpå han selv river naglerne ud af hænderne, stiger ned fra korset, river sin kjortel til sig, så terningerne spredes, og farer til himmels. Hos J.P. Jacobsen kommer den ene form for nihilisme til at sætte den anden i relief, de helliges over for syndernes. Den korsbærende processions fanatiske leder forkynder, at der er en mening med sygdommen, at pesten er en straf, og at helvede er den sikre destination for alle: »Der er ingen Mægler mellem Gud og os; der er ingen Jesus død for os på Korset.«

DEN ATEISTISKE FORFATTER udstiller, hvordan religiøs fanatisme kan få en religions centrale trosforestilling til at implodere. Man kunne mistænke ham for at ville udstille religiøsitet som sådan, men ved nærmere eftertanke synes jeg, han gør det modsatte. Det

fordrejede består i at gøre sygdommen til andet og mere, end den er. En rædselsfuld og meningsløs måde at dø på. Med et subtilt paradoks fortæller novellen os, at meningsløshed og håb er forbundne. Kristendommens kerne unddrager sig forståelse. J.P. Jacobsens fanatiske munk løser forståelsesproblemet ved at skrive evangeliet om. Historien er også oprørende. Selv Jesus på korset er ved at miste troen til sidst. Det vender op og ned på alt i vores hoveder, at Gud ikke kommer ham til undsætning, men tværtimod lader ham ofre sig for vores synders skyld. Man bliver aldrig færdig med ikke at forstå. Påskefortællingen har kastet sit lange, gådefulde lys frem gennem Europas historie. Hvis Jesus med sine lidelser tager vores synder på sig, er det hans død, der er meningsfuld, ikke vores. Det meningsforladte ved vores egen smerte indebærer en kæmpe aflastning sammen med håbet om at være genstand for en ubegribelig kærlighed. Vender man blikket mod samtidens katastrofer, forstår man, hvordan håb og værdighed må indebære en lodret afvisning af al fortolkning. Kun den absurde, men hårdnakkede tro på, at det gode er værd at kæmpe forgæves for, kan holde modet oppe hos de italienske læger og sygeplejersker, der i disse dage og timer står over for den monumentale meningsløshed. Jeg tror, noget lignende kommer til at gælde det endnu mere omfattende og uoverskuelige inferno, vi kigger ind i, når vi overvejer scenarierne for vores overopvarmede klode. Det hjælper ingen at klæde sig i sæk og aske ligesom de vildfarne hellige i Jacobsens Bergamo. Bekende sine synder, spæge sit kød og tildele klokkefrøerne menneskerettigheder, før man smider tøjet og kravler op i træerne igen. Med snilde og håb skabte man en civilisation, hvor velfærd og sygdomsbekæmpelse blev uløseligt forbundet med rovdrift på naturgrundlaget. Med snilde og håb må vi prøve at finde en vej ud af den globale suppedas. Påskefortællingen har kastet sit lange, gådefulde lys frem gennem

Europas historie. Hvis Jesus med sine lidelser tager vores synder på sig, er det hans død, der er meningsfuld, ikke vores.